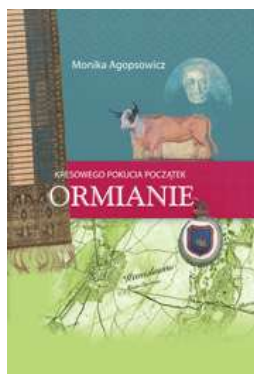

**Recenzja Andrzeja A. Zięby zamieszczona na stronie internetowej
Ośrodka Badań nad Kulturą Ormiańską w Polsce:
<http://armenopolonia.pl/nowa-praca-o-ormianach-na-pokuciu/>**

Nowa praca o Ormianach na Pokuciu

W krakowskim wydawnictwie Księgarnia Akademicka ukazała się w 2022 roku kolejna ważna praca dotycząca Ormian pokuckich, zwłaszcza mieszkańców miasta Stanisławowa. Jej autorką jest Monika Agopsowicz, badaczka związana z Fundacją Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich w Warszawie, a jednocześnie członek Rady naszego Ośrodka. Książka swym tytułem, *Kresowego Pokucia początek. Ormianie*, nawiązuje do poprzedniej publikacji tego samego autorstwa pod tytułem *Kresowe Pokucie. Rzeczpospolita ormiańska (2014)*.

Praca Moniki Agopsowicz pod względem metodologii stanowi udany melanz mikrohistorii z historią etniczną. Oparta jest na rozległej kwerendzie źródłowej. Autorka wykorzystwała ormiańskie księgi gminne Stanisławowa, Lwowa, Jazłowca i Kamieńca Podolskiego, przywileje osadnicze, metryki parafii ormiańskokatolickich, wspomnienia, literaturę przedmiotu, dokumentację fotograficzną i ikonograficzną. Ponieważ analizowaną wspólnotę cechowała endogamia, znacznym ułatwieniem w lekturze są tablice genealogiczne, rozjaśniające splątane powiązania rodzinne.

Szukając genezy Ormian stanisławowskich, badaczka analizuje genealogie rodzinne i poprzez nie naświetla przebieg migracji z Mołdawii i Siedmiogrodu oraz dzieje gmin w Jazłowcu, Brodach i Kamieńcu Podolskim, dotkniętych tragicznymi w przebiegu wojnami z Turcją. Zebrane dane rzucają światło na mechanizmy prawne i finansowe „osadzania” Ormian w miastach prywatnych Podola, w tym na technikę podkupowania mieszczan z jednego miasteczka, aby ustabilizować nimi egzystencję innych. Na uwagę zasługują ciekawe informacje na temat nieudanych osiedleń w Zawałowie i Bolechowie.

Znajdujemy też w pracy charakterystykę przedsięwzięć kupieckich Ormian na analizowanym obszarze, które w przeciwieństwie do handlu Ormian lwowskich czy zamojskich nie dotyczyły dalszego Orientu, ale koncentrowały się na rynkach lokalnych (polskim, mołdawskim, węgierskim, śląskim, czeskim), co skutkowało odmienną specyfiką towarową (konie, bydło, ryby, produkty spożywcze). Autorka przekonująco udowadnia inspirującą rolę wojen dla tego typu handlu.

Kolejnym ważnym problemem szczegółowo scharakteryzowanym w pracy jest proces przemiany kupiectwa ormiańskiego w warstwę ziemiańską. Był on powszechnie znany, ale nigdy nie został wiarygodnie, to jest poprzez odniesienie się do danych źródłowych, opisany. Właśnie poprzez drobiazgowo odtworzenie dziejów poszczególnych rodzin ormiańskich z tego regionu, dokonane przez Monikę Agopsowicz, uzyskujemy konkretny obraz tej ciekawej metamorfozy społecznej, która dokonała się na przełomie wieków XVIII i XIX.

Obok zagadnień istotnych dla historyka procesów ekonomicznych i społecznych, praca Moniki Agopsowicz przynosi dane do dziejów obyczaju i życia codziennego na kresach południowoschodnich, barwne charakterystyki ludzkich typów, opisy zachowań i stanów mentalnych. Dzięki obfitemu sięgnięciu do zapisów źródłowych, co wymagało znużonego odczytania rękopiśmiennych tekstów o trudnej grafice, otrzymujemy także wgląd w stosunki językowe analizowanej epoki, doby, społeczności. Badacza antropologii kresowej zapewne zafascynuje wielość i różnorodność imiennictwa Ormian polskich, w którym odbijała się przywieziona z poprzednich ojczyzn różnorodność kultur orientalnych, ulegająca coraz silniej z każdym kolejnym pokoleniem wpływom miejscowym – polskim, mołdawskim, ruskim.